

Kariye Camii, Yeniden

Editörler / Editors
Holger A. Klein
Robert G. Ousterhout
Brigitte Pitarakis

The Kariye Camii Reconsidered

Tarifi Zor Bay Whittmore: Erken Dönem, 1871–1916

Holger A. Klein

“Whittmore asla bir yerde değildir; biraz önce oradaydı, birazdan oraya gelecek; -den geliyor ve -e gidiyor; ama asla ‘burada’ değildir.”¹ Boston doğumlu İngilizce profesörü, sanat tarihçi, arkeolog ve Amerika Bizans Enstitüsü’nün karizmatik kurucusu Thomas Whittmore’un yaşamını ve kariyerini bu arkadaş tanımından daha iyi karakterize eden başka çok az tanım bulunabilir. Bu arkadaş ise aynı zamanda iş arkadaşı ve Bizanslı şeyler hakkında derin bilgi kaynağı Matthew Stewart Prichard’dan başkası değildi.² Whittmore’un tarifi-zorluğu ve “aşırı mahremiyet düşkünlüğü”³ Bizans Enstitüsü’nün tarihini ve restorasyon projelerini inceleyen bilim adamlarını çoğu kez hüsrana uğratıp, 1930’ların başlarında Ayasofya’nın Bizans mozaiklerini gün ışığına çıkaran ve daha sonraları da Kariye’nin mozaiklerini restore eden adamın entelektüel formasyonunu kavrayabilmek için günümüze ulaşan mektuplar, akademik makaleler, haber raporları ve edebi anlatımlardan oluşan bir kaynak grubuna dayanmak zorunda bırakmıştır. Son zamanlarda Whittmore’un 1920’lerden 1940’lara kadar olan dönemdeki etkinlikleri hakkında mevcut bilgilerin bir sentezini yapmak için çaba sarfedilmişse de hayatının erken dönemi ve Boston’daki ka-

- 1 Matthew S. Prichard’ın Isabella S. Gardner’a yazdığı ve 5 Temmuz 1924 tarihli mektup. Boston, Isabella Stewart Gardner Müzesi (bundan böyle ISGM olarak geçecektir). Bu pasaj daha önce şurada alıntılanmıştır: Rémi Labrusse ve Nadia Podzemskaia, “Naissance d’une vocation: aux sources de la carrière Byzantine de Thomas Whittmore,” *Dumbarton Oaks Papers* 54 (2000): 51 dn. 37.
- 2 Matthew S. Prichard ve onun Whittmore’un dikkatini Bizans sanat ve kültürüne çekmede üstlendiği rol hakkında daha fazla bilgi için aşağıya bakınız. Prichard’ın Whittmore’u karakterizasyonu, 1910’larda Paris’te konferanslarını dinlediği Henri Bergson’un felsefi düşüncelerine ilgisiyle renkleniyor. Whittmore’un “Bergson’un şimdi gerçek değildir imalarının görsel temsili” olduğunu söylerken aynı zamanda takdir ediyor. Age.
- 3 Mildred Bliss, “Thomas Whittmore: An Evocation.” Washington, D.C., Dumbarton Oaks Kütüphanesi, Bizans Fotoğraf ve Alan Çalışmaları Arşivi (bundan böyle DO/BPFA olarak geçecektir). Daha uzun bir pasaj ise şurada alıntılanmıştır: Robert S. Nelson, *Hagia Sophia, 1850–1950* (Chicago, 2004), 156.

riyeri hakkında çok az şey açığa çıkartılmıştır.⁴ Bu bölümde, ilerdeki hayırseverlik, eğitimsel ve akademik çalışmalarında büyük payı olan arkadaş çevresi ve ilişkilerinin ışığında Thomas Whittemore'un 1871 yılında Massachusetts Eyaleti Cambridge kasabasında doğumundan, I. Dünya Savaşı sırasındaki deneyimlerine dayanarak Rus mülteciler için yardım çalışmalarına ciddi şekilde daldığı 1916 yılına kadar, yaşamının erken dönemi hakkında yaşamöyküsel bilgi sunulacaktır.⁵

Baba tarafından, tanınmış Evrenselci papaz, yazar, editör ve finansör büyükbabasının adı verilen Thomas Whittemore, 2 Ocak 1871 günü Massachusetts Eyaleti Cambridgeport'ta Joseph ve Elizabeth St. Clair Whittemore'un oğlu olarak dünyaya geldi.⁶ "Tommy'nin çocukluk arkadaşı Fred'in 1882 Temmuz ayından 1883 Nisan ayına kadar süren uzun Avrupa ziyaretindeki deneyimlerini aktaran ve pullar, kurşun askerler ve toplara olan ortak ilgilerini gün ışığına çıkartan birkaç mektubun haricinde Whittemore'un çocukluğu ve okula başlaması hakkında çok az şey biliyoruz. 1880'lerin sonlarından günümüze ulaşan bazı yazışmalarından, o zamanlar Massachusetts-Lexington'da Our Redeemer Kilisesi rektörü olan ve daha sonra 1887 yılında New York-Albany'deki All Saints Katedrali dekanlığına geçen Wilford L. Robbins'le yakın dostluğunu kayda geçiriyor.⁷

1889 yılında Whittemore, kurulmasında büyükbabasının katkıda bulunduğu Tufts College'a kaydoldu ve oradaki öğrencilik yılları sırasında çok sayıda önemli mevkilerde bulundu (şek. 1).⁸ Okulun önde gelen lisans

- 4 Labrusse ve Podzemskaiia, "Naissance d'une vocation," 43-69; Nelson, *Hagia Sophia*; ay., "Private Passions Made Public: The Beginnings of the Bliss Collection," bk: *Sacred Art, Secular Context. Objects of Art from the Byzantine Collection of Dumbarton Oaks, Washington, D.C.* ed. A. Kirin, sergi kataloğu, Georgia Sanat Müzesi (Athens, Georgia, 2005), 39-55.
- 5 Thomas Whittemore'un yaşamının ve kariyerinin erken dönem eskizini anlatan bu yazının ardından kendisinin Rus insani yardım çalışmaları (yak. 1916-1930) ve de Amerika Bizans Enstitüsü'nün kurucu müdürü olarak görev dönemini (yak. 1930-1950) kapsayan iki çalışma daha hazırlanması ön görülmüştür.
- 6 Whittemore ailesinin daha erken tarihçesi hakkında bkz. Thomas Whittemore, *The Early Days of Thomas Whittemore: An Autobiography: Extending from A.D. 1800 to A.D. 1825* (Boston, 1859), 13-26; Bernard B. Whittemore, *A Genealogy of Several Branches of the Whittemore Family* (1893); papaz Thomas Whittemore'un (1800-1861) yaşamı ve kariyerinin kısa bir eskizi için bkz. Charles Graves, "Whittemore, Thomas," bk: *Dictionary of American Biography*, 10 cilt (New York, 1928-1988), 10:172-173. Daha ayrıntılı bir anlatım için bkz. John G. Adams, *Memoir of Thomas Whittemore, D. D.* (Boston, 1878).
- 7 Robbins'in Whittemore'a yazdığı yüzden fazla mektup DO/BPFA, Coll. No. D - XIV'de korunmakta olup bunların seksenden fazlası 1887 ve 1893 arası yazılmıştır. Albany'de on beş yıl kaldıktan sonra Robbins nihayet New York kentine taşındı ve General Theological Seminary'nin dekanlığı görevine başladı. Robbins'in kariyeri ve yazıları hakkında kısa bir anlatım için bkz. *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge*, ed. S. M. Jackson, 12 cilt (New York ve Londra, 1911), 10:56.
- 8 Papaz Thomas Whittemore, Tufts College'in kurucu mütevellilerinden biri idi ve Mütevelli Heyetinin başkan yardımcısı olarak ilk fakülteyi ve başkanı olarak papaz Hosea Ballou'yu hayata geçirdi. Whittemore'un ölümü üzerine, muazzam kütüphanesi dul eşi tarafından College'a bağışlandı. Bkz. Adams, *Memoir*, 265-287 ve 386; *History of Tufts College*, ed. Alaric B. Start (Tufts College, 1896), 15-27.

seviyesinde edebiyat ve münazara kulübü Mathetican Society'nin ve de Tufts College Yayıncılık Derneği'nin başkanlığını yaptı. Öğrenciliğinin son yılında okulun aylık dergisi "Tuftonian"ın baş editörlüğünü yaptı. Başarılı bir konuşmacı ve okulun Retorik ödülünü üç kez kazanan Whittemore, Sınıf Günü için ana konuşmacı olarak seçilir ancak hastalanır ve bu konuşmayı yapamaz.⁹ Bu dönemdeki kişisel ilişkilerine bakılınca, günümüze ulaşan yazışmalar çok sayıda "kardeşi" ile, özellikle de Duncan Campbell Lee ve Rollin Brewster Sanford ile dostane bağlara işaret ediyor.¹⁰ Whittemore'un Tufts'taki öğrenciliğinin son yılında gelişen bir başka yakın dostluk ise, genç Whittemore'a mektuplarında önemli bir akıl hocası, babacan bir arkadaş ve nasihatçi olarak ortaya çıkan askeri tarihçi ve avukat John Codman Ropes (1836-1899) ile idi.¹¹

1894 yılında mezuniyetinden kısa bir süre sonra, lisansını aldığı okula İngilizce okutmanı olarak atandı.¹² Öğretmenliğinin birinci yılının sonunda sözleşmesi bir yıl daha uzatıldı ve "Retorik ve Kompozisyondaki iş yükünün yarısından fazlasını üstlendi."¹³ Tufts'taki öğretmenliğinin yanı sıra Whittemore, Harvard Üniversitesi Sanatlar ve Bilimler Enstitüsü'nde 1895-1898 arası lisansüstü programına öğrenci olarak kaydoldu.¹⁴ Whittemore'un Harvard'da tam olarak hangi dersleri aldığı bilinmemesine karşın kayıtlı olduğu dönem, Charles Eliot Norton'un (1827-1908) Güzel Sanatlar Bölümünde görev yaptığı son yıllarla çakışıyor. Norton Harvard'da kendisi için özel açılan Sanat Tarihi Profesörü kürsüsüne 1875 yılında atandı ve 1898 yılında emekliliğine kadar da burada kaldı.¹⁵ Genç Whittemore'un hem edebiyat hem de güzel sanatlara merakı dikkate alınınca, dinamik öğretme üslubu sayesinde Harvard'ın en popüler hocalarından biri olan ve konferanslarına büyük kalabalıklar çeken

- 9 Whittemore aynı zamanda Theta Delta Chi kardeşliğinin de üyesiydi ve mezuniyetinden bir sene sonra Phi Beta Kappa'ya seçildi. Kısa bir anlatım için bkz. *History of Tufts College*, 158. Ayrıca bkz. "Theta Delta Chi's Banquet," *New York Times*, 29 Kasım 1894.
- 10 Duncan Campbell Lee 1893 ile 1904 yılları arasında Cornell Üniversitesi'nde "Diksiyon ve Hitabet Sanatı" doçenti idi ve New York Eyaleti'nde önemli bir Demokrat aktivist oldu. Bkz. James K. McGuire ve Martin W. Littleton, ed., *The Democratic Party of the State of New York*, 3 cilt (New York, 1905), 3:392-395; *The Shield*, cilt 9, no. 1 (March, 1893), 5-8. Rollin Brewster Sanford, Tufts College'tan 1897'de mezun oldu ve daha sonra 1915 ile 1921 yılları arasında New York Eyaleti için A.B.D. temsilcisi görevini üstlendi.
- 11 John Codman Ropes'un Whittemore'a yazdığı mektup ve notların büyük bir kısmı DO/BPFA'da korunmaktadır. Ropes'un hayatı ve kariyeri hakkında kısa bir özet için bkz. Oliver Spaulding, "John Codman Ropes," bk: *Dictionary of American Biography*, 8:152. Ayrıca bkz. *A Memoir of the Life of John Codman Ropes* (Boston, 1901).
- 12 Atanmayla ilgili bir ilan *Annual Report of the President of Tufts College 1893-94* (Boston, 1895), 5'te yer alıyor. Whittemore'un atanmasıyla ilgili koşullar hakkında bkz. *History of Tufts College*, 57.
- 13 *Annual Report of the President of Tufts College 1894-95* (Boston, 1896), 5, 33-35, burası 33.
- 14 *Harvard University Directory*, (Cambridge, 1910), 729.
- 15 Charles Eliot Norton'un hayatı ve kariyeri ile ilgili bir özet için bkz. Charles Moore, "Norton, Charles Eliot," bk: *Dictionary of American Biography*, 7:569-572.

Norton'nun varlığının Whittemore'u Harvard'a çektiği düşünülebilir.¹⁶ Whittemore'un, Norton'un *Dante*, veya *Güzel Sanatların Edebiyatla İlişkili Tarihi* konulu ve diğer konferanslarına gitmiş olması şaşırtıcı olmaz. Kesinliğini saptamak zor olsa da Whittemore'un arkeoloji ve Güzel Sanatlar tarihine olan ilgisini alevlendirenin Norton'un etkisi olduğunu düşünmek mantıklıdır.

Tufts'ta ise Whittemore'un sözleşmesi 1896'da bu kez beş yıllığına yenilendi.¹⁷ Bu yıllarda Shakespeare, Browning ve 19. yüzyılın seçme düzyazı yazarları üzerine dersler verdi.¹⁸ İki yıl sonra, 1898'de, Whittemore İngilizce doçentliğine yükseldi ve "zorunlu tüm Kompozisyon derslerini yönetiyordu."¹⁹ Whittemore'un bu yıllardaki dikkate değer edebi yazışmalarından biri, en azından 1901 yılına kadar irtibatla kaldığı şair ve deneme yazarı Louise Imogen Guiney (1861–1920) idi.²⁰

Harvard'daki lisansüstü öğreniminin olası bir sonucu olarak Whittemore'un öğretim ve araştırma konusundaki ilgi alanı Güzel Sanatlara doğru genişledi. 1899–1900 öğrenim yılında 16. ve 17. yüzyıllarda İngiliz lirikleri üzerine yeni bir dersin yanı sıra "haftada iki saat Orta Çağ ve Rönesans'ta Güzel Sanatlar üzerine konferanslar içeren resimli bir ders" vermeye başladı ve "derse yirmi bir öğrenci katıldı".²¹ Bir yıl sonra, eklediği yeni dersi "Mısır, Assur ve Fenike Sanatlarına giriş ile Yunan Sanatı Tarihi" ile öğrencilerine "resim, heykeltıraşlık, mimari ve küçük sanatlar tarihi incelemeleri için bir fırsat sunuyordu."²² Whittemore'un o yıllarda hem İngilizce hem de Güzel Sanatlar alanlarında ders veriyor olması üniversite rektörünün 1900–1901 öğretim yılı raporunda ona özel bir yer ayrılmasına yol açacaktı:

Güzel Sanatlar alanındaki dersler uzun zamandır, diğer görevlerinin yanı sıra bu alanda Okutman mevkiinde bulunan Doçent Thomas Whittemore tarafından verilmektedir. Çalışması hem ilgi hem de önem konusunda sürekli olarak büyümüştür. Bu bölümün büyütüle-

16 Kathryn McClintock, "The Classroom and the Courtyard: Medievalism in American Highbrow Culture," bk: *Medieval Art in America: Patterns of Collecting 1800–1940* ed. Elizabeth B. Smith, sergi katalogu, Palmer Müzesi (University Park, 1996), 41–51, bilhassa s. 41–46.

17 *Annual Report of the President of Tufts College 1896–97* (Boston, 1897), 4, 40–42.

18 *Annual Report of the President of Tufts College 1897–98* (Boston, 1899), 32–34. İngilizce Bölümü'nde Whittemore ve diğerlerinin verdiği derslerin listesi için bkz. *Catalogue of Tufts College 1909–1910* (Tufts College, 1909), 67–68; *Tufts College Announcement of the School of Liberal Arts 1911–12* (Tufts College, 1911), 50–51, ve daha önceki sayıları.

19 *Annual Report of the President of Tufts College 1898–1899* (Boston, 1900), 7, 34.

20 Louise Imogen Guiney'nin Thomas Whittemore'a 1896'dan 1901'e kadar yazdığı mektuplar Dumbarton Oaks'ta korunmaktadır. Louise Imogen Guiney'nin yaşamı ve edebi eserleri hakkında bir özet için bkz. Mary R. Reichardt, ed., *Catholic Women Writers. A Bio-Bibliographical Sourcebook* (Westport ve Londra, 2001), 136–142.

21 *Annual Report of the President of Tufts College 1899–1900* (Malden, 1901), 34–35, burası 34.

22 *Catalogue of Tufts College 1900–1901* (Malden, 1900), 93.

rek, işin uzmanı bir adamın tamamen bu işe yönelmesinin, özel bir avantaj sağlayacağı zaman gelip çatmıştır. Ayrıca görsel malzemeler, slaytlar, baskılar ve fotoğraflara ve de sanatı görsel olarak anlatacak diğer objelere büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla düzenli bir para takviyesi sağlayacak biri bulunabildiği takdirde bölümün yetkinliği çok daha iyileşecektir.²³

Tufts College'da Güzel Sanatlar öğretiminin önemi ve daha iyi mali kaynaklara ihtiyaç duyulması bir kez daha 1901–1902 öğretim yılına dair rektörün Yıllık Rapor'unda vurgulandı:

Güzel Sanatlar'da öğretim artık neredeyse tamamen slaytlara bağlı; bunlardan iki-üç bin kadarı Profesör Whittemore tarafından derlenmiş bulunuyor – bunların bir kısmı College'in zimmetinde, büyük oranda ise ya kendisine ait ya da cömert arkadaşları tarafından onun kullanımına tahsis edilmiş durumda. Çalışmaları kütüphaneye bazı ekler yapılarak desteklenebilir ancak mevcut imkânlarımızla bu mümkün değil. İstenen eserler pahalı ve ihtiyaç duyulduğu kadar da, bu tür incelemelerin değerini takdir eden College dostlarının iyiliklerini beklemek durumundadır. Önümüzdeki yıl için birkaç yüz dolar zengin bir geri dönüş sağlayacaktır.²⁴

Whittemore sonuçta Güzel Sanatlar Profesörü olarak atanmayı ümit etmiş olabilir ama bu tür bir şey asla gerçekleşmedi. Aksine, İngilizce'de Doçent kadrosunun yanı sıra Güzel Sanatlar'da da Okutman kadrosunda kaldı.²⁵ Tufts'ta verdiği güzel sanatlar derslerine ek olarak, 1902–1903 öğretim yılına gelindiğinde, Whittemore halka açık ve konuları "Yunan Heykeltıraşlığı" ve "Gotik Mimarinin Gelişimi" gibi genel konulardan "İngiliz Katedralleri" ve hatta "Canterbury Katedrali" gibi özelleşmiş konulara değişen bir dizi konferans da hazırladı.²⁶

Ne yazık ki, 1903 ile 1907 yılları arasında Whittemore'un neler yaptığı konusunda çok az bilgiye sahibiz. *Tufts College Rektörünün Yıllık Rapor-*

23 *Annual Report of the President of Tufts College 1900–1901* (Tufts College, tarihsiz), 3, 12–13, 18, burası 12–13.

24 *Annual Report of the President of Tufts College 1901–1902* (Tufts College, 1903), 29. Bu alıntı Dekan William R. Shipman'ın Edebiyat Fakültesi Hakkında Raporu'ndan yapılmıştır. Bu kişi, Whittemore'un İngilizce Bölümü'ndeki daha önceki mesai arkadaşlarındandır. İzleyen raporlardan anlaşıldığı üzere Shipman, kütüphanenin alım bütçesini artırmak amacıyla mezunlar arasında para toplama ile aktif şekilde ilgilenmiştir. Bkz. *Annual Report of the President of Tufts College 1902–1903* (Tufts College, 1904), 31–33; *Annual Report of the President of Tufts College 1903–1904* (Tufts College, 1905), 25–27.

25 *Annual Report 1901–1902*, 4; *Annual Report 1902–1903*, 5. Whittemore İngilizce'de profesörlük kadrosuna 1903-1904'te atanmıştır. Bkz. *Annual Report 1903–1904* (Tufts College, 1905), 5.

26 Bu konferanslar hakkındaki bilgi DO/BPFA'da korunmaktadır. Ayrıca bkz. Labrusse ve Podzemskaia, "Naissance d'une vocation," 46 dn. 15; Nelson, *Hagia Sophia*, 157.

lari'nda Edebiyat Fakültesi'nde öğretilen dersler hakkında bilgi yer almıyor. Ne var ki, bu dönemde de Whittemore'un yine hem İngilizce hem de güzel sanatlar alanlarında ders vermeye devam ettiği kabul edilmelidir. Benzer şekilde halka açık konferanslar vermeyi ve okumalar yapmayı sürdürdü. Örneğin 10 Aralık 1904 günü, New York'ta yerleşik Brooklyn Sanat ve Bilim Enstitüsü'nde Rudyard Kipling'in şiirlerinin özel dramatik okumasını yaptığını biliyoruz.²⁷ 1906 yılında Isabella Stewart Gardner Müzesi'nde verilen "Küçük Sanatlar" başlıklı ve metni günümüze ulaşmış bir konferans verdi.²⁸

Whittemore, 1908–1909 öğretim yılında "zamanının çoğunu Paris-Sorbonne'da mimari öğrenimine ayırmak" amacıyla Tufts'tan bir yılına ayırdı.²⁹ Oysa sonunda, yurt dışında geçirdiği bu bir yıl hayatında ve kariyerinde dönüm noktası oldu ve nihayetle Whittemore, Tufts'taki öğretim elemanlığı görevini bıraktı ve arkeolojik çalışmalardan, hayırseverlik çabalarına, Amerika Bizans Enstitüsü'nün kuruluşuna kadar giden konularda serbest çalışan bir uzman oldu.

Ancak, 1908 yılı Ağustos ayında yurt dışına gitmeden hemen önce Whittemore New York Columbia Üniversitesi yaz okulunda bir ders verdi. Bu ders, daha önce Tufts'ta geliştirdiği ve verdiği dersten çıkan "Mısır, Asur ve Fenike sanatlarına giriş ile birlikte Yunan sanatının kısa bir tarihçesi" idi.³⁰ New York'tan sonra Whittemore, Paris'e geçti ve orada – belki de

27 *Year-book of the Brooklyn Institute of Arts and Sciences* 17 (1904–1905), 231. Whittemore, Nelson, *Hagia Sophia*, 157'de belirtildiği gibi 1908 yılında Columbia Üniversitesi'nde Rudyard Kipling hakkında bir yaz kursu vermedi; krş. Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 46.

28 Rémi Labrusse ve Robert Nelson'un vurguladığı üzere, Whittemore'un "Küçük Sanatlar" konferansında Japon sanatına ve artistik ideallerine sık sık atıfta bulunması Okakura Kakuzo'nun (1862–1913) eserlerinin ve düşüncelerinin erken bir etkisini açığa vuruyor. Kakuzo, 1904'te Güzel Sanatlar Müzesi'nin Uzak Doğu sanatı koleksiyonunu düzenlemesi için Boston'a davet edilmişti ve Whittemore kendisi ile daha sonraları yazıştı. Bkz. Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 46–48; Nelson, *Hagia Sophia*, 157–158. Okakura'nın Boston'da, eserinin Güzel Sanatlar Müzesi'nde bulunması da benzer şekilde Whittemore'un Tufts'ta yeni bir ders geliştirmesi için sebep olmuş olabilir. Çin, Japonya, Hindistan ve daha yakın Doğu'nun Güzel Sanatları' adlı bu ders ilk kez 1910–1911 öğretim yılı *Catalogue of Tufts College*'da yer alıyor ve Whittemore'un daha önceki Antik, Orta Çağ Rönesans sanatları üzerinde derslerini tamamlıyordu. *Catalogue of Tufts College 1910–1911* (Medford, 1910), 116.

29 *Annual Report of the President of Tufts College 1908–1909* (Tufts College, 1910), 23: "Bir yılına izne ayrılan Profesör Whittemore haricinde öğretim kadrosu bir önceki yıla aynı kaldı." *The Tufts College Graduate* (Boston, 1908), 91: "Profesör Whittemore bir yıllık mazeret izni kullanacaktır. Yılın büyük bölümünü Paris'te geçirecek ve Sorbonne'da mimari üzerine çalışacaktır. Hâlihazırda kendisi Columbia Üniversitesi ile bağlantılı yaz okulunda Yunan sanatı üzerine bir ders vermektedir." 1907–1908 öğretim yılında, yani izne ayrılmadan önceki yıl, Whittemore Güzel Sanatlar'da her sömestr birer tane olmak üzere toplam iki ve İngilizce Bölümü'nde güz yarıyılında iki, bahar yarıyılında üç olmak üzere toplam beş tane derse giriyordu. Bkz. *Annual Report of the President of Tufts College 1907–1908* (Tufts College, 1908), 26–29.

30 *Summer Session Announcements for 1908* (New York, 1908), 42. New York, Columbia Üniversitesi, Üniversite Arşivi, Columbiana Koleksiyonu. Whittemore'un Columbia'da ders

Gertrude ve Leo Stein aracılığı ile – Henri Matisse ile tanıştı.³¹ Matisse'in kaleme aldığı bir tavsiye mektubu Whittemore'a aynı yılın ilerleyen günlerinde Moskova'daki Sergei Shchukin koleksiyonuna erişim sağladı.³² 1909 baharında Paris'e geri döndü. Yolu üzerinde uğradığı Berlin'de Matisse'in ilk Almanya sergisini Paul Cassier galerisinde ziyaret etti.³³ Berlin sergisi Matisse için hiç de başarılı olmamasına karşın Whittemore'da uyandırdığı empatik hisler daha sonra Gertrude Stein'in *Autobiography of Alice B. Toklas* adlı eserinde kayda geçti:³⁴

Çok iyi hatırlıyorum, bir bahar günüydü, çok güzel bir gündü, ve Matisse'ler ile birlikte Clamart'ta öğle yemeği yiyecektik. Oraya vardığımızda hepsi, üzeri açık kocaman bir kutunun etrafında ayakta duruyordu. Yukarı çıktık ve onlara katıldık ve o kutunun içinde tarihte yapılmış en büyük defne çelengi vardı ve güzel bir kurdele ile bağlanmıştı. Matisse, Gertrude Stein'a kutudan çıkan kartı gösterdi – "Henri Matisse'e, Berlin Savaş Meydanında Muzaffer" yazıyordu ve Thomas Whittemore tarafından imzalanmıştı. Thomas Whittemore, Bostonlu [sic!] bir arkeolog ve Tufts College'ta profesördü ve Matisse'in de büyük bir hayranıydı, bu da onun takdir ediydi. Matisse, daha da üzgün şekilde, ama henüz ölmedim ki, dedi. Madam Matisse şoku atlattıktan sonra, ama Henri bak, dedi, eğilip bir yaprak kopardı ve tadına baktı, gerçek defne bu, çorbada çok iyi gider. Ve, daha da sevinerek, bu kurde-

vermesine götüren koşullar halen belirsizdir.

- 31 Whittemore'un Matisse ile ilk kez nasıl tanıştığı bilinmiyor. Ancak bu bağlantının 1903 yılında Paris'e yerleşen Gertrude ve Leo Stein üzerinden kurulduğu düşünülebilir. Whittemore, Gertrude Stein'i Radcliffe'te 1893 ile 1897 yılları arasındaki öğrenciliğinden beri tanıyordu. Gertrude'un kardeşi Leo ise Harvard Üniversitesi'ne gitmek üzere Cambridge'e 1892'de taşınmıştı. 1895 yılında okulunu bitirdikten sonra Baltimore'a taşındı. Thomas Whittemore'un Stein ile dostluğunun öğrencilik günlerine gittiği Stein'in arkadaşı Alice B. Toklas'ın anılarında teyit ediliyor. Bkz. Alice B. Toklas, *What Is Remembered* (New York, 1963), 50: "Bir gün Gertrude ve ben Floransa'ya gittiğimizde Bay Whittemore ile karşılaştık. Kendisi Gertrude'un Radcliffe'teki ilk günlerinden beri arkadaşıydı. Boston'a Müze'ye büyük bir Çin resimleri koleksiyonu geldiği zaman, Bay Whittemore'a eserlerin paketlerinden çıkartılması ve tasnifi görevi verilmişti ve kendisi de bunu Gertrude ile paylaşmayı istemişti. Bu Gertrude'un anılarında canlı kalan bir mutluluktur. Çok yakın dost olmuşlar ve birbirlerini ilk adlarıyla çağırıyorlardı. Fransa'nın Kurtuluşundan sonra Gertrude ondan hâlâ Tommy diye sevgiyle söz ederdi. Sık sık, içi kürkly ceketini giymiş halde bizim ısıtılmayan odamıza gelirdi ve kullanmamıza izin verilen tek elektrikli radyatöre yaslanırdı."
- 32 Thomas Whittemore'dan Henri Matisse'e yazılan 20 Aralık 1935 tarihli mektup. Bkz. Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 53 dn. 53
- 33 *Paul Cassier, Winter 1908–1909, 5. Ausstellung: Henri Matisse*. Olayların bir özeti, kritik yanıtlar ve Matisse'in tepkisi için bkz. Hans Purrmann, "Über Henri Matisse," *Werk* 33.6 (1946): 185–192; Alfred H. Barr, *Matisse. His Art and His Public* (New York, 1951), 108–109; Jack Flam, *Matisse. The Man and His Art, 1869–1918* (Ithaka, 1986), 244–245. Ayrıca bkz. Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 53.
- 34 Matisse'in sonradan düzelttiği üzere bu buluşma Clamart'da değil Boulevard des Invalides'de gerçekleşti. Bkz. Henri Matisse, "Testimony against Gertrude Stein," *Transition* 23 (1934–35): ek, broşür 1, 6. Ayrıca bkz. Barr, *Matisse*, 105 ve dn. 9.

le de uzun süre Margot'un saçında güzel duracaktır dedi. [Margot, Matisse'in ergenlik çağındaki kızı Marguerite idi].³⁵

Whittemore'un Matisse'e hayranlığı – muhtemelen kısa bir süre sonra – La Terrasse à Saint-Tropez'i almasına yol açtı (şek. 2) ve bu 1904 tarihli resmi daha sonra Isabella Stewart Gardner'a hediye etti.³⁶ Whittemore'un Avrupa ziyareti hakkında bilinen başka çok az şey var – bunlardan biri de 1909 Temmuzunun sonunda Floransa'da olduğu ve ilk romanı *Üç Hayat*'ın basıldığı gün Gertrude Stein ve Alice B. Toklas ile karşılaştığıdır. Bu karşılaşma Toklas'ın anılarında şöyle anlatılıyor:

Floransa'da şans eseri onunla karşılaştık. Nefes nefese cıvıl cıvıl bir halde dedi ki, *Üç Hayat* bugün yayımlanıyor, biliyor musunuz? Gertrude mutluluktan kızarmıştı. Bir saat sonra burada buluşacağız dedi. Bir saat sonra onunla tekrar buluştuğumuzda Bay Whittemore elinde inanılmaz güzellikte bir çiçek buketiyle bekliyordu, çiçekleri Gertrude'a verdi ve elini öptü.³⁷

1909 yılı güz yarısının başında Whittemore Tufts College'a geri döner ve Güzel Konuşma dersini yürütür. Akademik yılın sona ermesinden önce Boston'dan ayrıldığına dair herhangi bir bilgi yok.³⁸ 1910 baharında, verdiği derslere ek olarak, Boston Güzel Sanatlar Müzesi Mısır Seksiyonunda Pazar günleri gezi rehberliği yapmaya başladı ve Mastaba Galerisi'nde 'Mısır Mimarisinde Sütun' başlıklı bir galeri konferansı verdi.³⁹

1910 yılı yazında ikinci bir Avrupa seyahati gerçekleşti. Whittemore'un ilk durağı Paris idi ve arkadaşı Matthew Stewart Prichard'ı (1865–1936) ziyaret etti – İngiliz olan Prichard 1902 yılında Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nde müdür sekreteri görevine atanarak Amerika Birleşik Devlet-

35 Gertrude Stein, *The Autobiography of Alice B. Toklas* (New York, 1933), 114–115.

36 Hem resmin Whittemore tarafından satın alınış hem de Isabella Stewart Gardner'a başlanma tarihi belirsizdir. Matisse ile sonraki yazışmalarında Whittemore onun resimlerinden birini Atlas Okyanusu'nun diğer tarafına getiren ilk kişi olabileceğini öne sürmüştür. Bkz. Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 54 ve dn. 58. Ayrıca bkz. Barr, *Matisse*, 105: "[...] şüphesiz New England'a ilk Matisse geldi."

37 Toklas, *What is Remembered*, 50.

38 *Annual Report of the President of Tufts College 1909–1910* (Tufts College, tarihsiz), 20. "Profesör Maulsby'nin yokluğu İngilizce ve Hitabet'teki işlerin ikinci yarılı için yeniden düzenlenmesini gerektirdi. Mühendislik Okulu'ndaki İngilizce Bölümü'nden Bay H. J. Savage İngilizce 25 dersini, ve Profesör Whittemore da Hitabet 1'in işlerine nezaret etti."

39 *Museum of Fine Arts, Boston: Thirty-Fifth Annual Report for the Year 1910* (Boston, 1911), 129, 133. Müze personeli ve "diğer kompetan konuşmacılar" tarafından verilen ücretsiz 'galeri konferansları', veya gayri resmi konferanslar, Güzel Sanatlar Müzesi'nde 1907 yılında başladı ve giderek artan bir talep ile karşılaştı. Hafta içi gezi rehberliği hizmeti de yine 1907 yılında başladı ve 1908 yılında Pazar günleri de yapılmaya başlandı. Bkz. *Museum of Fine Arts, Boston: Thirty-Fourth Annual Report for the Year 1909* (Boston, 1910), 16.

leri'ne gelmiş, 1903 yılında Müdür Yardımcılığına yükselmiş ve üç sene sonra da "Battle of the Casts" (Mulajlar Kavgası) diye bilinen olay nedeniyle istifa etmişti.⁴⁰ Isabella Stewart Gardner'ın yakın arkadaşı olan Prichard (şek. 3), "Pala d'Oro ve San Marco Bazilikası'ndaki Bizans hazineleri"ne hayran olur ve Venedik'te uzunca bir süre kalıp, 1908'in sonlarına doğru Paris'e yerleşir.⁴¹ Whittemore Prichard'a kızıl hastalığı tanısı konduğu gün Paris'e vardı ve hastanede arkadaşına refakat etti.⁴² Aynı yazın ilerleyen günlerinde Whittemore, Büyük Uluslararası İslam sanatı sergisini görmek üzere – belki de arkadaşı Prichard ile birlikte – Münih'e gitti.⁴³

Whittemore'un dikkatini Bizans sanatına bu dönemde çekmekte Prichard'ın yönlendirici rol oynamış olması muhtemeldir. 1907'de Venedik ve Ravenna'da Bizans sanatına olan tutkusunu keşfeden Prichard, Bizans'ın sanatını incelemeye devam etti ve 1909 yılı Ekim ayında "onun tarihi üzerine bazı konferanslar dinlemek amacıyla" Sorbonne'a kaydoldu.⁴⁴ Prichard, Whittemore ve çevrelerindeki diğer kişilerin, Gertrude Stein'in 27, rue de Fleurus adresindeki salonuna müdavim olmaya başladıkları dönem bu olmalıdır.⁴⁵ Prichard şahsen Matisse ile 1909 yılı başlarında

40 Prichard'ın hayatı ve kariyeri hakkında bir özet için bkz. R. Labrusse, "Prichard, Matthew Stewart (1865–1936)," bk: *Oxford Dictionary of National Biography*, ed. Henry C. G. Matthew ve Brian Harrison, 61 cilt (Oxford, 2004), 45:332–33. Battle of the Casts/Mulajlar Kavgası hakkında bkz. Walter M. Whitehill, *Museum of Fine Arts Boston. A Centennial History* (Cambridge, Mass., 1970), 1:45. Ayrıca bkz., ay., "Some Correspondence of Matthew Stewart Prichard and Isabella Stewart Gardner," *Fenway Court 1974* (Boston, 1975): 14–29; Kathryn McClintock, "The Earliest Public Collections and the Role of Reproductions (Boston)," bk: *Medieval Art in America*, 55–60.

41 Prichard'ın Gardner'a yazdığı 29 Eylül 1907 tarihli mektup. ISGM.

42 Prichard'ın Gardner'a yazdığı 15 Haziran 1910 tarihli mektup. ISGM.

43 *Ausstellung München 1910: Ausstellung von Meisterwerken muhammedanischer Kunst: Musikfeste; Muster-Ausstellung von Musik-Instrumenten; amtlicher Katalog; mit Grundriss-Plan und Lage-Plan*, ed. Georg Fuchs, sergi katalogu, Ausstellungspark (Münih, 1910); *Die Ausstellung von Meisterwerken muhammedanischer Kunst in München 1910*, ed. Friedrich P. Sarre ve Fredrik R. Martin, sergi katalogu, Ausstellungspark, 3 cilt (Münih, 1912). Whittemore'un notlar yazdığı 1910 katalogunda giysilerden birinin "Matisse'in tarzında" yapıldığı şeklinde bir gözlemi kayıtlıdır. Bkz. Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 54 dn. 57. Matisse sergiyi kapanmadan kısa bir süre önce bizzat kendi de ziyaret etti. Bkz. age.; Barr, *Matisse*, 109; Purrmann, "Über Henri Matisse," 190.

44 Prichard'ın Gardner'a yazdığı ve Whitehill, "Some Correspondence," 18'de alıntılanan mektup. Prichard ve hem Bizans hem de Modern sanat ilgisini paylaştığı arkadaş çevresi hakkında bkz. Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," bilhassa s. 46–56, daha yakın bir zamanda Nelson'un yaptığı ve kavrayış sağlayan irdeleme için bkz. Nelson, *Hagia Sophia*, 158–164.

45 Bunun bir kaydı şurada yer alıyor: Stein, *Autobiography*, 150–151: "Tam bu sıralarda Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nden ve daha sonra Kensington Müzesi'ne geçen Prichard da gelmeye başladı. Prichard yanında çok sayıda genç Oxfordlu getiriyordu. Mekânda çok iyidiler ve Picasso'yu harika buluyorlardı. Onların hissine göre halesi vardı, ve aslında bu bir derecede de doğrudu. Bu Oxfordlularla birlikte, Tufts College'tan Thomas Whittemore da geldi. Hayat doluydu, çekiciydi ve daha sonra Gertrude Stein'i çok mutlu eder şekilde, tüm mavilerin değerli olduğunu söyledi." Bu metin Whittemore'un Oxford'da eğitim aldığı şeklinde bir algılamaya muhtemelen yol açmış olabilir. Bkz. MacDonald, "Whittemore, Thomas," bk: *Dictionary of*

Gertrude'un kardeşi Michael ve eşi Sarah aracılığı ile tanışmıştı ve bu tanışıklık takip eden yıllarda birlikte toplantılara, Louvre ve sanat simsarlarını birlikte ziyaretlere kadar sürdü.⁴⁶ İslam sanatı sergisini kapanmadan hemen önce görmek üzere 1910 Ekim ayında gittiği Münih'te de Matisse ile karşılaştı.⁴⁷

Münih gezisi haricinde 1910 yazı boyunca Whittemore'un neler yaptığı konusunda başka ipucu yok. Güz yarıyılı'nın başlamasıyla birlikte Boston'a dönmüş, derslerini veriyor ve Güzel Sanatlar Müzesi'nde gönüllü işlerini yapıyordu.⁴⁸ Ne var ki, Tufts'taki dersleri, İngiliz Mısır Arkeoloji Vakfı'nın Amerika şubesini Abydos'taki kazı kampanyasında temsil etmek üzere atanmasıyla kısa kesildi.⁴⁹ *American Antiquarian and Oriental Journal*'da da yazdığı üzere yirmi beş yıldır ilk kez bir Amerikalı, Arkeoloji Araştırmaları Vakfı ekibine katılıyordu.⁵⁰ Tufts, Columbia ve Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nde Mısır sanatı üzerine dersler ve konferanslar vermiş olan Whittemore şimdi de bir arkeolog olarak Mısır'ı birinci-elden deneyimleme fırsatını yakalamıştı.

İzleyen dört yılda, yani 1911'den 1915'e, Whittemore kış aylarını İngiliz Mısır Arkeoloji Vakfı'nın önce Abydos, sonra da Sawâma ve Balabîş'teki kazılarında geçirdi.⁵¹ Ancak yaz aylarında Avrupa'ya seyahat ediyor, dostlarıyla Paris, Londra, Oxford ve başka yerlerde doya doya vakit geçirebiliyordu. Sonradan onun eskiz portresini yapan İngiliz sanatçı Ambrose

American Biography, Ek 4:890–891; Giles Constable, "Dumbarton Oaks and Byzantine Field Work," *Dumbarton Oaks Papers* 37 (1983): 171–176, bilhassa s. 171.

46 Bkz. Matisse: *La révélation m'est venue de l'Orient*, ed. Claude Duthuit, Albert Kosenevich, v.d., sergi katalogu, Musei Capitolini (Roma, 1997), 355.

47 Isabella Stewart Gardner Müzesi'ndeki defterlerinden birinden anlaşıldığı üzere Prichard, Ekim başlarında Matisse ile Münih'te buluştu. Bkz. age., 358 ile 361 dn. 4.

48 *Museum of Fine Arts: Thirty-Fifth Annual Report*, 129.

49 1911 yılının başında, Tufts College Başkanı T. W. Hamilton, atanmayı kabul ettiğine dair Whittemore'a baskı yaptı çünkü bahar yarıyılında onun yerine ders verecek öğretim elemanları için hazırlıkların yapılması gerekiyordu. Hamilton'ın Whittemore'a 4 Ocak 1911 tarihli mektubu. Paris, Collège de France, Bibliothèque byzantine (bundan böyle BB olarak geçecektir). Bkz. Nelson, *Hagia Sophia*, 164.

50 Charles H. S. Davis, "Archaeological Notes," *The American Antiquarian and Oriental Journal* 33.1 (1911): 41–53, burası 45: "Abydos'daki kışlık kamp şimdi açık ve kampanyayı Mısır Araştırmalar Fonu'nun başkanlığında Prof. E. Naville yürütecek olup yardımcıları T. Eric Peet ve J. A. Dixon'dır. Yirmi beş yıldır ilk kez bir Amerikalı, Araştırmalar fonu için çalışan araştırmacı ekibine katılıyor. Fon'un Amerika şubesini temsilen gelen Tufts College'tan Profesör Thomas Whittemore, Abydos'ta ikamet edecek."

51 Whittemore, Abydos'taki mezarlıklar üzerindeki çalışmanın ikinci sezonunun sonlarına doğru kazı ekibine katıldı. Bkz. T. Eric Peet, ed., *The Cemeteries of Abydos*, Kısım 2. 1911–1912 (Londra, 1914), ix; T. Eric Peet ve William L. S. Loat, ed., *The Cemeteries of Abydos*, Kısım 3. 1912–1913 (Londra, 1913); Gerald A. Wainwright, ed., *Balabish* (= *Thirty-seventh Memoir of the Egypt Exploration Society*) (Londra, 1920), v–vi. Whittemore'un arkeolojik çalışmaları iki bağımsız akademik makale ve bir gazete raporu doğurdu: Thomas Whittemore, "The Sawâma Cemeteries," *The Journal of Egyptian Archaeology* 1 (1914): 248–249; ay., "The Ibis Cemetery at Abydos: 1914," *The Journal of Egyptian Archaeology* 1 (1914): 247–248; ay., "A Great Discovery at Abydos, Upper Egypt," *New York Sun*, 2 Ağustos 1914.

McEvoy ile belki de bu dönemde tanıştı (şek. 4).⁵² Bu yıllarda belirli bir zamanda Whittemore'un nerede olduğunu saptamak yine çok zor çünkü çeşitli yazışmalardan ancak bilgi kırıntıları toplanabiliyor. 1911 yılı için konuşursak, örneğin, Matthew Prichard, Isabella Stewart Gardner'a yazdığı bir mektupta Whittemore'un Temmuz ayında Londra'da olduğundan söz ediyor.⁵³ Kısa bir süre sonra, "Kuzey İtalya'da arabayla geziyordu," sonra Roma ve Malta'da dostlarıyla birlikte bir ay geçirdi.⁵⁴ Ağustosun 25'inde Fransa'ya geri dönmüş ve Mısır'a doğru yola çıkmadan hemen önce Isabella Stewart Gardner'a Paris yakınlarında Provins'ten bir mektup yazmıştı.⁵⁵

Bunu izleyen iki yıl boyunca Whittemore'un neler yaptığı konusunda pek az şey biliniyor. Columbia Üniversitesi Bakhmeteff Arşivi'nde korunan bir belgeye göre 1912'de arkeolojik çalışmalarını geliştirmek amacıyla Bulgaristan'a gitmiş.⁵⁶ 1912 yılı sonuna gelindiğinde Mısır'a geri dönmüş Abydos'ta kazılara başlamıştı bile. 1913 yılı Mart ayında Isabella Stewart Gardner'a yazdığı bir mektupta Abydos kazıları haberlerinden ve Doğu Akdeniz'deki siyasi havadan söz ediyordu.⁵⁷ Bu yıl boyunca Ayasofya'nın Osmanlılar tarafından olası tahribi hakkındaki düşünceleri onun ilerleyen zamanlarda anıtın Bizans mozaiklerinin korunması ile ilgili endişelerini ve bu eserin korunmak üzere büyük boyutlu kopyalarının hazırlana-

52 Ambrose McEvoy'un hayatı ve kariyeri hakkında bir özet ve eserlerine daha fazla referans için bkz. Martin Hardie ve Robin Gibson, "Ambrose McEvoy," bk: *Oxford Dictionary of National Biography*, 35:352–353.

53 Prichard'ın Gardner'a 1911 tarihli mektubu. ISGM. Şurada alıntılanmıştır: Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 49.

54 Whittemore'un Gardner'a 22 Aralık 1911 tarihli mektubu. ISGM. Bkz. Nelson, *Hagia Sophia*, 164–165'te bu pasaja atıfta bulunuluyor, ve Crowninshields hakkında daha fazla bilgi için bkz. Walter M. Whitehill, *Analecta Biographica: A Handful of New England Portraits* (Brattleboro, Vt., 1969), 100–125.

55 Whittemore'un Gardner'a 25 Ağustos 1911 tarihli mektubu. ISGM. Bu mektup aynı zamanda Whittemore'un Okakura ile yazıştığını teyit ediyor. Bkz. Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 47 dn. 22.

56 *Relatia of My Journey in Russia: November–December 1915 and January & February 1916*, 1. New York, Columbia Üniversitesi, Nadir Kitaplar ve Elyazmaları Kütüphanesi, Bakhmeteff Arşivi, Sürgündeki Rus Gençliğinin Eğitimi Komitesi (bundan böyle BAR/CERYE olarak geçecektir), Kutu 99, Yazılar – Relatia of My Journey in Russia/Rusya Seyahat Notları: "1912'de arkeolojik çalışmalarım beni Bulgaristan'a sürükledi, burada I. Balkan Savaşlarının ardından bir miktar Bulgar mülteci ile çalıştım. İşte orada Slav sorununun çeşitli evreleriyle ve özellikle de Rusya'daki ile ilgilenmeye başladım." Ayrıca bkz. Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 62.

57 Whittemore'un Gardner'a 8 Mart 1913 tarihli mektubu. ISGM. Bkz. Nelson, *Hagia Sophia*, 165 ile dn. 73, ve Whittemore'un Mildred W. Bliss'e yazdığı tarihsiz mektup. DO/BPFA: "Bildığınız üzere Hıristiyanlığın bin yılının en önemli mozaik resimleri İstanbul'daki Ayasofya Kubbeli Bazilikasında bulunuyor ve onlar hâlihazırda bizim korumamıza verilmişlerdir. Bizans olarak adlandırdığımız diğer tüm bezeme formları gibi bu resimler de binanın organik bir parçasıdır. Tabloların veya müze objelerinin aksine korunmak amacıyla başka bir yere taşınmazlar. Londra'daki St. Paul Kilisesi'nin koro bölümünde mozaikler gibi, savaşa giden yolda korunmasızdırlar."

rak sonraki nesillere güvenle aktarılmasının savunuculuğunu yaptığını gösteriyor.⁵⁸

Muhtemelen 1912 yılında Bulgaristan'a yaptığı ziyaret Whittemore'un ilk ziyaretinden beş yıl sonra, 1913 yılında Rusya'yı tekrar ziyaret etme düşüncesini tetikledi fakat bu gezi hakkında başka bir bilgi mevcut değil.⁵⁹ 16 Aralık 1913'te Abydos çalışmaları Seti tapınağı yakınlarında başladı ve kısa zamanda ilginç sonuçlar doğurdu – ki bu sonuçları Whittemore daha sonra Mısır Araştırmalar Fonu'nun Amerikalı üyeleriyle paylaştı.⁶⁰ 1914 yılı Mayıs başlarına gelindiğinde Whittemore birkaç günlüğüne Paris'e döndü ve Bulgaristan'a arkeolojik bir seyahat yapmaya niyetliydi.⁶¹ Ne var ki, bu planların I. Dünya Savaşının patlak vermesiyle gerçekleşmemiş olması mümkündür. En azından bu durumu Whittemore'un daha sonraki kendi ifadelerinden sezebiliyoruz – kendisi tüm savaş boyunca aktif tıbbi hizmette görev yaptığını vurgulamıştı, “ilk beş ay ... kuzey Fransa'da.”⁶²

Whittemore'un pasaportundaki damgalar 1914 yılından itibaren izleyen dönemdeki seyahatlerinin canlı bir resmini sergiliyor. 1914 Ekim ayı sonlarında Londra'dan ayrılan Whittemore, Folkestone ve Calais üzerinden Kasım başında Fransa'ya döndü. Fransa'ya vardığında gördükleri Whittemore'u derinden etkiledi. Whittemore'un iş arkadaşlarından birinin daha sonraki bir raporuna göre: “Calais rıhtımlarında yüzlerce yaralı asker [vardı], İngiltere'ye sevk edilmeyi bekliyordu. Açtılar ve üşümüşlerdi; onlar için hiçbir şey yapılmıyordu. Onlara çay ve bisküvi getirdi ve başkalarının sıcak su getirmesini ve bu adamları beslemeye yardım etmelerini sağladı. ... Fransa'nın içlerine doğru ilerledikçe anestetik kullanılmaksızın ameliyat edilen 'dönümler dolusu yaralı' gördü.”⁶³ Whittemore 1915 Ocak başında Fransa'dan Almanya'ya geçti ve savaşın patlak verdiği günlerde İngiliz vatandaşı olması sebebiyle Almanya'da tutuklanıp Berlin yakınlarındaki Ruhleben'de bir kampa konulan arkadaşı Prichard'ı görmeye çalıştı.⁶⁴

58 *Relatia*, s. 1.

59 Dr. Eliot'un Konuşması, s. 2. BAR/CERYE, Kutu 99, Biyografik malzeme.

60 Whittemore, “Great Discovery,” 2.

61 Prichard'ın Georges Duthuit'e 14 Mayıs 1914 tarihli mektubu, Paris, Archive Matisse (bundan böyle AM olarak geçecektir): “Bir yattan yenice ayrıldı ve birkaç gün Paris'te kaldıktan sonra büyük bir bilge ile birlikte Bulgaristan'a arkeolojik bir seyahate çıkacak.” Daha ayrıntılı alıntı için ayrıca bkz. Labrusse ve Podzemskaia, “Naissance d'une vocation,” 49–50.

62 *Relatia*, s. 1.

63 *Facts to be used wholly or in part in introducing Mr. Whittemore* [Bay Whittemore'u tanıtmak için tamamıyla veya kısmen kullanılacak bilgiler] başlıklı manüskript. BAR/CERYE, Kutu 99, Biyografik malzeme.

64 Whittemore'un Gardner'a 16 Şubat 1915 tarihli mektubu. ISGM. Whittemore'un Prichard'ı Berlin'de görme teşebbüslerinin boşa çıkması konusunda bkz. Nelson, *Hagia Sophia*, 164. Whittemore Prichard'ın tutuklandığını ve bulunduğu yeri muhtemelen Isabella Stewart Gardner aracılığıyla öğrenmişti; Gardner bir önceki Kasım ayında diplomatik kanaldan ondan bir mektup almıştı. Bu mektupta Prichard, Gardner'a “lütfen arkadaşlarıma benden haber verin” diyordu. Bu ibare, Whitehill, “Correspondence,” 23'te alıntılanmıştır. Whittemore'un

Prichard'ı Ruhleben'de ziyaret etme çabalarının iki kez boşa çıkması üzerine Whittemore, Nisan ayında Selanik'e gitti ve oradan da deniz yoluyla 3 Haziran'da Port Said'e ulaştı.⁶⁵ Ağustos'un sonlarına doğru ise İstanbul'a varmıştı.

Eylül ayında Sofya'ya devam etti ve Rusya'ya girmesi için izin verilinceye kadar Ekim ayı boyunca Bükreş'e gidip geldi. O zamanlar Petrograd denilen Sen Petersburg'da Büyük Düşes Tatiana'nın savaş yaralarını sarma çabalarına katıldı ve 1915 Kasım ayından 1916 Şubat ayı ortalarına kadar aralarında Moskova, Nijni Novgorod, Pskov, Kursk, Samara, Orenburg ve başkalarının da yer aldığı çok sayıda kenti ziyaret etti. Whittemore'un Rusya'dan ayrılması için 22 Şubat 1916'da izin verildi ve kendisi Ungheny ve Zhmercenka üzerinden Norveç'te Bergen'e oradan da İngiltere üzerinden Amerika Birleşik Devletleri'ne döndü.

Whittemore, New England'a döndüğü zaman Mısır Araştırmalar Fonu'nun Boston ofisi, üye sayısındaki düşüş nedeniyle Mısır'daki arkeolojik çalışmaların bu sezon askıya alındığını Whittemore'a haber verdi.⁶⁶ Whittemore'un da iyi bildiği üzere bu kaynaklara başka yerlerde ihtiyaç vardı. Amerika Birleşik Devletleri'ne dönüşünün hemen ardından Whittemore, birkaç kentte ofisi bulunan “Amerikan Rus Mültecilere Yardım Komitesi”ni oluşturma çabalarına girişmiş görünüyor.⁶⁷ 1916 Haziran ayının başlarına gelindiğinde Whittemore, New York'ta 471 Park Avenue adresine yerleşmiş ve kendini Rusya'daki acıların ve kötü hijyen koşullarının giderilmesi için ekipman ve fon toplamaya ve farkındalık geliştirmeye ciddi şekilde vermişti. 10 Haziran 1916 tarihli New York Times'da yayınlanan bir röportajda Rusya'daki deneyimlerinin capcanlı bir tasvirini yapıyor ve mali yardım ve malzeme desteği ihtiyacının altını çiziyordu.

Rusya zengin, ve bazen de deniyor ki, o kadar zengin ki dışarıdan hiçbir yardıma ihtiyacı yok. Sessiz boyun eğiş, Rus özverisinin karakteristiğidir ve Rusya'nın çığılığını Fransa ve Belçika'nın ve diğer ülkelerinkiler gibi duymamışsak bunun sebebi ihtiyacın büyük olmaması değildir. Yaz sorunları aşılmalıdır. Kış gelmeden uygun banyo tesisleri gereklidir yoksa o korkunç Rus musibeti tifüs bir kere daha patlayacaktır. [...] Bu malzeme eksikliği ve bu kişileri yol kenarlarından alıp kışlık konut-

sonraki insani yardım ve Bizans projelerini destekleyen arkadaş çevresi hakkında bkz. Nelson, *Hagia Sophia*, 164–186; ay., “Private Passions,” 39–55.

65 Bu zamanda Mısır'a dönme sebepleri bilinmiyor.

66 Mısır Araştırmalar Fonu'nun Whittemore'a 2 Şubat 1916 tarihli mektubu. DO/BPFA. Bkz. Nelson, *Hagia Sophia*, 165 ile dn. 74.

67 Günümüze ulaşan belgelerin birçoğu bu komitenin kuruluşunu 1916 olarak veriyor fakat 1920 yılında İstanbul'da kaleme alınan ve ‘Bir Rus’ diye imzalanan anonim bir raporda komitenin “1915 yılında Büyük Dük Nikola'nın ordusu Karpatlardan geri çekilmek zorunda kaldığı sırada Boston'da hayat bulduğu, ve bu sırada Büyük Düşes Tatiana'nın Petrograd'daki komitesine bağlı olduğu” belirtiliyor. BAR/CERYE, Kutu 99, Biyografik malzeme. Whittemore bu sırada hâlâ Rusya'da seyahat ediyor olduğundan bu durum kolayca açıklanamaz.

larına götürürken doğal olarak eşlik eden hijyenik koşulların uygun-suzluğu nedeniyle binlerce kişi hayatını yitirdi.⁶⁸

İngilizce profesörlüğünden arkeoloğluğa geçen Thomas Whittemore, Rusya'da şahit olduğu insanlık trajedisinin ışığında, insani yardım ve yardım toplayıcılığına başlayarak daha önce bambaşka alanlarda yaşadığı hayatında yepyeni bir sayfa açmıştır.⁶⁹ Amerika Bizans Enstitüsü'nün 1930'da kuruluşu ve Thomas Whittemore'un 1930 ve 1940'lı yıllarda İstanbul'da gerçekleştirebildiği restorasyon projeleri de onun hayatında bir başka bölümü oluşturuyor ve onları ancak, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında Whittemore'un akademik, edebi ve üst-sınıf Boston'un sanat çevrelerinde kişisel ve entelektüel donanımının bir sonucu olarak anlamak mümkündür.⁷⁰ Whittemore'un yaşamöyküsünün ve kariyerinin bu eskizi kişisel yaşam tarzı ve ilişkilerinin derinliklerine inmiyorsa bunun öncelikli sebebi, Whittemore'un son yıllarındaki şapkası ve fuları gibi, tarifi zor kişiliğinin işareti olarak kalan, kendisinin 'aşırı gelişmiş' mahremiyet anlayışına gösterilen saygıdır.

68 "Russians in Want, but Won't Ask Aid," *New York Times*, 10 Haziran 1916.

69 Labrusse ve Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 43-69.

70 Boston'un underground kültürü hakkında daha yakından bilgi için bkz. Douglass Shand-Tucci, *The Art of Scandal: The Life and Times of Isabella Stewart Gardner* (New York, 1997); ay., *The Crimson Letter* (New York, 2003); ay., *Ralph Adams Cram. An Architect's Four Quests: Medieval, Modernist, American, Ecumenical* (Amherst ve Boston, 2005); bunlarda Whittemore ve arkadaş çevresine çok sayıda atıf yer almaktadır.

Şek. 1 C. F. Conly, Thomas Whittemore'un portresi, yak. 1890-94 (fotoğraf: Tufts Üniversite Arşivleri)

Fig. 1 C. F. Conly, Portrait of Thomas Whittemore, ca. 1890-94 (photo: Tufts University Archives)

Şek. 2 Henri Matisse, La Terrasse à Saint-Tropez, 1904 (fotoğraf: Isabella Stewart Gardner Müzesi, Boston)

Fig. 2 Henri Matisse, La Terrasse à Saint-Tropez, 1904 (photo: Isabella Stewart Gardner Museum, Boston)

Şek. 3 John Briggs Potter, Matthew Stewart Prichard'ın portresi, 1905 (fotoğraf: Isabella Stewart Gardner Müzesi, Boston)

Fig. 3 John Briggs Potter, Portrait of Matthew Stewart Prichard, 1905 (photo: Isabella Stewart Gardner Museum, Boston)

Şek. 4 Ambrose McEvoy, Thomas Whittemore'un portresi, yak. 1910 (fotoğraf: Fogg Sanat Müzesi, Harvard Üniversitesi Sanat Müzeleri, Cambridge, Mass.)

Fig. 4 Ambrose McEvoy, Portrait of Thomas Whittemore, ca. 1910 (photo: Fogg Art Museum, Harvard University Art Museums, Cambridge, Mass.)

The Elusive Mr. Whittemore: The Early Years, 1871–1916

Holger A. Klein

“Whittemore is never in a place; he was, he will be; he comes from and is going to; but he is never ‘here’.”¹ Few descriptions more aptly characterize the life and career of the Boston-born English professor, art historian, archaeologist, and charismatic founder of the Byzantine Institute of America Thomas Whittemore more appropriately than this short assessment of his friend, collaborator, and profound source of influence on things Byzantine, Matthew Stewart Prichard.² Whittemore’s elusiveness and “over-developed sense of privacy”³ have often frustrated scholars interested in the history of the Byzantine Institute and its restoration projects, forcing them to rely on a combination of surviving letters, scholarly articles, news reports, and literary accounts to gain a clearer understanding of the intellectual formation of the man who uncovered the Byzantine mosaics of Hagia Sophia in the early 1930s and later restored the cycle of mosaics at the Kariye Camii to their original beauty. While attempts have recently been made to synthesize the available information about Whittemore’s activities from the 1920s through the 1940s, few facts have been revealed about the formative years of his life and career in Boston.⁴ In light of the

- 1 Matthew S. Prichard to Isabella S. Gardner, letter dated July 5, 1924. Boston, Isabella Stewart Gardner Museum (henceforth ISGM). The passage has previously been quoted in Rémi Labrusse and Nadia Podzemskaia, “Naissance d’une vocation: Aux sources de la carrière Byzantine de Thomas Whittemore,” *Dumbarton Oaks Papers* 54 (2000): 51 note 37.
- 2 On Matthew S. Prichard and his presumed role in drawing Whittemore’s attention to Byzantine art and culture, see further below. Prichard’s characterization of Whittemore is colored by his interest in the philosophical ideas of Henri Bergson, whose lectures he had attended in Paris in the 1910s. He acknowledges as much when he says that Whittemore “illustrates Bergson’s indication that the present is not a reality.” *Ibid.*
- 3 Mildred Bliss, “Thomas Whittemore: An Evocation.” Washington, D.C., Dumbarton Oaks Library, Byzantine Photograph and Fieldwork Archive (henceforth DO/BPFA). A lengthier passage is quoted in Robert S. Nelson, *Hagia Sophia, 1850–1950* (Chicago, 2004), 156.
- 4 Labrusse and Podzemskaia, “Naissance d’une vocation,” 43–69; Nelson, *Hagia Sophia*; idem, “Private Passions Made Public: The Beginnings of the Bliss Collection,” in *Sacred Art, Secular*

important role Whittemore's network of friends and contacts played in his later philanthropic, educational, and scholarly work, this chapter aims to provide a biographical sketch of the early life of Thomas Whittemore from his birth in Cambridge, Massachusetts, in 1871 to about 1916, when he began to engage seriously in relief work for Russian refugees as a result of his experiences during World War I.⁵

Named after his paternal grandfather, the well-known Universalist minister, author, editor, and financier, Thomas Whittemore was born on January 2, 1871, in Cambridgeport, Massachusetts, to Joseph and Elizabeth St. Clair Whittemore.⁶ Apart from a few endearing letters, in which Fred, a childhood friend of "Thommy's", recounts his experiences during an extended stay in Europe from July 1882 to April 1883 and reveals a common interest in stamps, tin soldiers, and cannons, little is known about Whittemore's childhood and early schooling. Whittemore's surviving correspondence from the late 1880s chronicles his close friendship with Wilford L. Robbins (1859–1927), then rector of the Church of Our Redeemer in Lexington, Massachusetts, who in 1887 went on to become the dean of All Saints Cathedral in Albany, New York.⁷

In 1889, Whittemore enrolled at Tufts College, an institution his grandfather had helped to establish, and held a number of important offices there during his student years (fig. 1).⁸ He served as president of the Mathetican Society, the college's leading undergraduate literature and debate club, and of the Tufts College Publishing Association. In his senior year, he was editor-in-chief of the *Tuftonian*, the college's monthly magazine. Being an accom-

Context. Objects of Art from the Byzantine Collection of Dumbarton Oaks, Washington, D.C., ed. A. Kirin, exh. cat., Georgia Museum of Art (Athens, Georgia, 2005), 39–55.

- 5 It is planned that this biographical sketch of Thomas Whittemore's early life and career will be followed by two further ones focusing on Thomas Whittemore's Russian relief work (ca. 1916–1930) and his tenure as the founding director of the Byzantine Institute of America (ca. 1930–1950).
- 6 For the earlier history of the Whittemore family, see Thomas Whittemore, *The Early Days of Thomas Whittemore: An Autobiography: Extending from A.D. 1800 to A.D. 1825* (Boston, 1859), 13–26; Bernard B. Whittemore, *A Genealogy of Several Branches of the Whittemore Family* (Nashua, 1893); For a brief sketch of the life and career of the Rev. Thomas Whittemore (1800–1861), see Charles Graves, "Whittemore, Thomas," in *Dictionary of American Biography*, 10 vol. (New York, 1928–1988), 10:172–173. For an in-depth account, see John G. Adams, *Memoir of Thomas Whittemore, D. D.* (Boston, 1878).
- 7 More than a hundred letters from Robbins to Whittemore are preserved at the DO/BPFA, Coll. No. D – XIV, with more than eighty sent between 1887 and 1893. After fifteen years in Albany, Robbins eventually moved to New York City to serve as the dean of the General Theological Seminary. For a short summary of Robbins's career and writings, see *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge*, ed. S. M. Jackson, 12 vols. (New York and London, 1911), 10:56.
- 8 The Rev. Thomas Whittemore was one of the founding trustees of Tufts College and, as vice president of the board of trustees, installed its first faculty and president, the Rev. Hosea Ballou. Upon Whittemore's death, his extensive library was given to the college by his widow. See Adams, *Memoir*, 265–287 and 386; *History of Tufts College*, ed. Alaric B. Start (Tufts College, 1896), 15–27.

plished speaker and three-times winner of the college's rhetorical prize, he was chosen Tree Orator for Class Day but, due to illness, was unable to deliver his speech.⁹ As far as his personal relationships during this period are concerned, the surviving correspondence indicates friendly ties to a number of his fraternity brothers, especially Duncan Campbell Lee and Rollin Brewster Sanford.¹⁰ Another close friendship that developed during Whittemore's last year as a student at Tufts was that with the military historian and lawyer John Codman Ropes (1836–1899), who, in his letters to the young Whittemore, emerges as an important mentor, fatherly friend, and advisor.¹¹

Shortly after his graduation in 1894, Whittemore was appointed instructor in English at his alma mater.¹² After his first year of teaching, his contract was renewed for a second year, in which he "had the charge of more than one half of the work in Rhetoric and Composition."¹³ Despite his teaching commitments at Tufts, Whittemore enrolled at Harvard University's Graduate School of Arts and Sciences, where he is listed as a graduate student from 1895 to 1898.¹⁴

While it is not presently known which classes Whittemore took at Harvard, his enrollment overlaps with the last years of teaching of Charles Eliot Norton (1827–1908) in the Department of Fine Arts. Norton had been appointed professor of the History of Art at Harvard in 1875, a chair especially created for him, and held this position until his retirement in 1898.¹⁵ Given the young Whittemore's interest in both literature and the fine arts, it may be presumed that he was drawn to Harvard particularly because of Norton, whose dynamic lecturing style quickly made him one of Harvard's most popular teachers and attracted large crowds to his lectures.¹⁶ It would not be surprising for Whittemore to have attended

- 9 Whittemore was also a member of the Theta Delta Chi fraternity and was elected to Phi Beta Kappa a year after his graduation. For a summary account, see *History of Tufts College*, 158. See also "Theta Delta Chi's Banquet," *New York Times*, November 29, 1894.
- 10 Duncan Campbell Lee was Assistant Professor for "Elocution and Oratory" at Cornell University from 1893 to 1904 and became an important Democratic activist in the State of New York. See James K. McGuire and Martin W. Littleton, eds., *The Democratic Party of the State of New York*, 3 vols. (New York, 1905), 3:392–395; *The Shield*, vol. 9, no. 1 (March, 1893), 5–8. Rollin Brewster Sanford graduated from Tufts College in 1897 and later went on to become a U.S. Representative for the State of New York from 1915 to 1921.
- 11 A large number of letters and notes from John Codman Ropes to Whittemore are preserved at the DO/BPFA. For a summary of his life and career, see Oliver Spaulding, "Ropes, John Codman" in *Dictionary of American Biography*, 8:152. See also *A Memoir of the Life of John Codman Ropes* (Boston, 1901).
- 12 A notice of appointment is included in the *Annual Report of the President of Tufts College 1893–94* (Boston, 1895), 5. For the circumstances surrounding Whittemore's appointment, see *History of Tufts College*, 57.
- 13 *Annual Report of the President of Tufts College 1894–95* (Boston, 1896), 5, 33–35, here 33.
- 14 *Harvard University Directory*, (Cambridge, 1910), 729.
- 15 For a summary of the life and career of Charles Eliot Norton, see Charles Moore, "Norton, Charles Eliot," in *Dictionary of American Biography*, 7:569–572.
- 16 Kathryn McClintock, "The Classroom and the Courtyard: Medievalism in American

Norton's famous lectures on *Dante*, the *History of Fine Arts as Connected with Literature*, and others. While difficult to ascertain, it is conceivable that it was Norton's influence that sparked Whittemore's interest in archaeology and the history of Fine Arts.

At Tufts, Whittemore's contract was once again renewed in 1896, this time for a five-year term.¹⁷ During these years, he taught various courses on Shakespeare, Browning, and select prose writers of the 19th century.¹⁸ Two years later, in 1898, Whittemore was promoted to the rank of Assistant Professor in English supervising "all required Composition."¹⁹ One of Whittemore's most notable literary correspondents during those years was the poet and essayist Louise Imogen Guiney (1861–1920), with whom he corresponded steadily until at least 1901.²⁰

As a likely result of his graduate work at Harvard, Whittemore's teaching and research interests had meanwhile expanded into the field of the Fine Arts. In addition to a new class on English Lyrics of the 16th and 17th century, during the academic year of 1899/1900 he started to offer "an illustrated course of lectures upon the Fine Arts of the Middle ages and the Renaissance,—two hours a week for a year,—the course being attended by twenty-one students."²¹ A year later, he added a second course entitled "The History of Greek Art, with an introduction on the Arts of Egypt, Assyria, and Phoenicia," thus offering students "an opportunity for the study of the history of painting, sculpture, architecture, and the minor arts."²² The fact that Whittemore taught both English and the Fine Arts during those years earned him special recognition in the president's annual report for 1900/01:

Courses in Fine Arts have been given for a number of years by Assistant Professor Thomas Whittemore, who has held, in addition to his other duties, the appointment of Instructor in this subject. The work has steadily grown in interest and importance. The time has come when the enlargement of the department so that it might have the entire of

Highbrow Culture," in *Medieval Art in America: Patterns of Collecting, 1800–1940*, ed. Elizabeth B. Smith, exh. cat., Palmer Museum (University Park, 1996), 41–51, esp. 41–46.

17 *Annual Report of the President of Tufts College 1896–97* (Boston, 1897), 4, 40–42.

18 *Annual Report of the President of Tufts College 1897–98* (Boston, 1899), 32–34. A listing of courses taught by Whittemore and others in the English Department can be found in the *Catalogue of Tufts College 1909–1910* (Tufts College, 1909), 67–68, the *Tufts College Announcement of the School of Liberal Arts 1911–12* (Tufts College, 1911), 50–51, and earlier issues.

19 *Annual Report of the President of Tufts College 1898–1899* (Boston, 1900), 7, 34.

20 Louise Imogen Guiney's letters to Thomas Whittemore from 1896 to 1901 are preserved at Dumbarton Oaks. For a short summary of the life and literary works of Louise Imogen Guiney, see Mary R. Reichardt, ed., *Catholic Women Writers. A Bio-Bibliographical Sourcebook* (Westport and London, 2001), 136–142.

21 *Annual Report of the President of Tufts College 1899–1900* (Malden, 1901), 34–35, here 34.

22 *Catalogue of Tufts College 1900–1901* (Malden, 1900), 93.

a competent man would be of distinct advantage. There is also a very pressing need of materials for illustration, slides for projection, prints and photographs, and other objects illustrative of art in its various phases. If some person could be found who would make a regular contribution of money for such purposes, the efficiency of the department would be much enhanced.²³

The importance of instruction in the Fine Arts at Tufts College and the need for better funding was once again stressed in the president's annual report for 1901/02:

Instruction in the Fine Arts is now almost entirely dependent on lantern slides, which to the number of two to three thousand have been collected by Professor Whittemore, in part as the property of the college, to a greater extent either his own or generously placed at his disposal by personal friends. His work would be further assisted by some additions to the library which are impossible with its present means. The desired works are expensive, and much as they are needed they must wait on the favor of friends of the college who appreciate the value of such studies. A few hundred dollars for the coming year would bring a rich return.²⁴

Whittemore may have ultimately hoped for an appointment as professor in the Fine Arts, but such plans never materialized. Instead, he remained instructor in the History of Fine Arts in addition to his appointment as assistant professor in English.²⁵ Besides his fine arts courses at Tufts, by 1902/03 Whittemore had also developed a number of public lectures that ranged from topics as broad as "Greek Sculpture" and "The Development of Gothic Architecture" to more specialized subjects such as "English Cathedrals" or, even more narrowly defined, "Canterbury Cathedral."²⁶

Unfortunately, little is known about Whittemore's activities in the years between 1903 and 1907. The *Annual Reports of the President of Tufts College* do not record any data on courses taught in the Faculty of Letters.

23 *Annual Report of the President of Tufts College 1900–1901* (Tufts College, n.d.), 3, 12–13, 18, here 12–13.

24 *Annual Report of the President of Tufts College 1901–1902* (Tufts College, 1903), 29. The quote is taken from the Report on the Faculty of Letters by Dean William R. Shipman, one of Whittemore's former colleagues in the English Department. Subsequent reports indicate that Shipman was actively involved in raising funds from alumni to boost the library's acquisition budget. See *Annual Report of the President of Tufts College 1902–1903* (Tufts College, 1904), 31–33; *Annual Report of the President of Tufts College 1903–1904* (Tufts College, 1905), 25–27.

25 *Annual Report 1901–1902*, 4; *Annual Report 1902–1903*, 5. Whittemore was promoted to the rank of full professor of English in 1903/04. See *Annual Report 1903–1904* (Tufts College, 1905), 5.

26 Information about these lectures is preserved at DO/BPFA. See also Labrusse and Podzemskaja, "Naissance d'une vocation," 46 note 15; Nelson, *Hagia Sophia*, 157.

It must be assumed, however, that Whittemore continued to teach courses in both English and the Fine Arts during this time. He likewise continued to give public lectures and readings. On December 10, 1904, for instance, he delivered a special dramatic reading of the poems of Rudyard Kipling at the Brooklyn Institute of Arts and Sciences in New York.²⁷ A lecture entitled “The Minor Arts,” for which the typescript survives, was delivered at the Isabella Stewart Gardner Museum in 1906.²⁸

Whittemore took a leave of absence from Tufts in 1908/09 with the intent to “spend the greater part of the year in Paris, studying architecture at the Sorbonne.”²⁹ As it turned out, his year abroad became a turning point in Whittemore’s life and career, ultimately leading him to abandon his teaching position at Tufts and to become a free agent in matters ranging from archaeological work to philanthropic endeavors to the founding of the Byzantine Institute of America.

Before going overseas in late August 1908, however, Whittemore taught a course in New York at Columbia University’s summer session. The class he offered was announced as “a brief history of Greek art, with an introduction in the arts of Egypt, Assyria, and Phoenicia,” a course he had previously developed and taught at Tufts.³⁰ From New York, Whittemore went on to Paris, where he met Henri Matisse—perhaps through Gertrude and Leo

27 *Year-book of the Brooklyn Institute of Arts and Sciences* 17 (1904–1905), 231. Whittemore did not teach a summer course on Rudyard Kipling at Columbia University in 1908, as stated by Nelson, *Hagia Sophia*, 157, with reference to Labrusse and Podzemskaia, “Naisance d’une vocation,” 46.

28 As Rémi Labrusse and Robert Nelson have emphasized, Whittemore’s frequent references to Japanese art and artistic ideals in his “Minor Arts” lecture reveal an early influence of the work and ideas of Okakura Kakuzo (1862–1913), who had been called to Boston in 1904 to organize the collection of Far Eastern art at the Museum of Fine Arts and with whom Whittemore later corresponded. See Labrusse and Podzemskaia, “Naisance d’une vocation,” 46–48; Nelson, *Hagia Sophia*, 157–158. Okakura’s presence in Boston and his work at the Museum of Fine Arts may likewise have been the reason for Whittemore to develop a new course at Tufts. Entitled “The Fine Arts of China, Japan, India, and the nearer Orient,” this class first appears in the *Catalogue of Tufts College* for 1910/1911, supplementing Whittemore’s earlier classes on ancient, medieval, and Renaissance art. *Catalogue of Tufts College 1910–1911* (Medford, 19010), 116.

29 *Annual Report of the President of Tufts College 1908–1909* (Tufts College, 1910), 23: “The teaching force remained as during the previous year, except that Professor Whittemore spent the year on leave of absence.” *The Tufts College Graduate* (Boston, 1908), 91: “Professor Whittemore is to have a year’s leave of absence. He will spend the greater part of the year in Paris, studying architecture at the Sorbonne. Just now he is delivering a course of lectures on Greek Art at the summer school connected with Columbia University.” In 1907/08, the year before he went on leave, Whittemore had taught two courses in the Fine Arts (one per semester) and five in English (two in the fall and three in the spring semester). See *Annual Report of the President of Tufts College 1907–1908* (Tufts College, 1908), 26–29.

30 *Summer Session Announcements for 1908* (New York, 1908), 42. New York, Columbia University, University Archives, Columbian Collection. The circumstances that led to Whittemore’s teaching engagement at Columbia are presently unclear.

Stein.³¹ A letter of recommendation written by Matisse granted Whittemore access to the art collection of Sergei Shchukin in Moscow later the same year.³² He went back to Paris via Berlin in the spring of 1909, where he visited the first German exhibition of Matisse’s work in the gallery of Paul Cassirer.³³ While the Berlin exhibition was by no means a success for Matisse, it prompted an emphatic response by Whittemore, which was later recorded in Gertrude Stein’s *Autobiography of Alice B. Toklas*:³⁴

I remember so well one spring day, it was a lovely day, and we were to lunch at Clamart with the Matisses. When we got there they were all standing around an enormous case with its top off. We went up and joined them and there in the packing case was the largest laurel wreath that had ever been made, tied with a beautiful ribbon. Matisse showed Gertrude Stein a card that had been in it, To Henri Matisse, Triumphant on the Battlefield of Berlin, and was signed Thomas Whittemore. Thomas Whittemore was a bostonian [*sic*] archeologist and professor at Tufts College, a great admirer of Matisse and this was his tribute. Said Matisse, still more rueful, but I am not dead yet. Madame Matisse, the shock once over said, but Henri look, and leaning down she plucked a leaf and tasted it, it is real laurel, think how good it will be in soup. And, said she still further brightening, the ribbon will do wonderfully for a long time as hair ribbon for Margot [Matisse’s daughter Marguerite].³⁵

31 It is not known how Whittemore first met Matisse. It may be assumed, however, that the contact was made through Gertrude and Leo Stein, who had settled in Paris in 1903. Whittemore knew Gertrude Stein since her student days at Radcliffe, where she was enrolled from 1893 to 1897. Gertrude’s brother Leo had moved to Cambridge already in 1892 to attend Harvard University. He moved to Baltimore after the completion of his studies in 1895. The fact that Thomas Whittemore’s friendship with Stein went back to their student days finds confirmation in the memoirs of Stein’s companion Alice B. Toklas. See Alice B. Toklas, *What Is Remembered* (New York, 1963), 50: “One day when Gertrude and I went to Florence we met Mr. Whittemore. He was a friend from Gertrude’s early days at Radcliffe. When a great collection of Chinese paintings arrived in Boston at the Museum, Mr. Whittemore had been given the direction of their unpacking and classification which he asked Gertrude to share. It was a pleasure that remained vivid in her memory. They had become intimate friends, calling each other by their Christian names. After the Liberation, Gertrude still spoke of him with fondness as Tommy. He came often to the unheated flat, wearing his fur-lined coat and leaning on the small electric radiator whose heat was all we were allowed.”

32 Thomas Whittemore to Henri Matisse, letter dated 20 December 1935. See Labrusse and Podzemskaia, “Naisance d’une vocation,” 53 note 53.

33 *Paul Cassirer, Winter 1908–1909, 5. Ausstellung: Henri Matisse*. For a summary of events, critical responses, and Matisse’s reaction, see Hans Purrmann, “Über Henri Matisse,” *Werk* 33.6 (1946): 185–192; Alfred H. Barr, *Matisse. His Art and His Public* (New York, 1951), 108–109; Jack Flam, *Matisse. The Man and His Art, 1869–1918* (Ithaca, 1986), 244–245. See also Labrusse and Podzemskaia, “Naisance d’une vocation,” 53.

34 As Matisse later corrected, the encounter took place not at Clamart, but at Boulevard des Invalides. See Henri Matisse, “Testimony against Gertrude Stein,” *Transition* 23 (1934–35): supplement, pamphlet 1, 6. See also Barr, *Matisse*, 105 with note 9.

35 Gertrude Stein, *The Autobiography of Alice B. Toklas* (New York, 1933), 114–115.

Whittemore's admiration for Matisse led—probably soon afterwards—to his acquisition of *La Terrasse à Saint-Tropez* (Fig. 2), a painting of 1904, which he later presented to Isabella Stewart Gardner.³⁶ Little else is known about Whittemore's European sojourn other than by the end of July 1909 he was in Florence, where he met Gertrude Stein and Alice B. Toklas on the day of the publication of her first novel, *Three Lives*. The encounter is recorded in the Toklas's memoirs:

We met him now by accident in Florence. All of a breathless twitter, he said, Do you know that *Three Lives* is being published today? Gertrude was rosy with pleasure. We will meet here in an hour, he said. When we did, Mr. Whittemore was waiting with a most exquisite small bouquet which he gave Gertrude kissing her hand.³⁷

By the beginning of the fall semester of 1909, Whittemore was back at Tufts College supervising Oratory. There is no indication that he left Boston again before the end of the academic year.³⁸ In the spring of 1910, in addition to his teaching responsibilities, he conducted Sunday docent services in the Egyptian Department of the Boston Museum of Fine Arts, and held a gallery conference in the museum's Mastaba Gallery entitled "The Column in Egyptian Architecture."³⁹

A second European trip followed in the summer of 1910. Whittemore's first stop was Paris, where he visited his friend Matthew Stewart Prichard (1865–1936), an Englishman who had come to the United States in 1902 for an appointment as secretary to the director of the Boston Museum of Fine Arts, rose to assistant director in 1903, and resigned three years later as a result of the so-called Battle of the Casts.⁴⁰ A close friend of Isabella

36 Both the date of Whittemore's acquisition of the painting and its donation to Isabella Stewart Gardner remain obscure. In his later correspondence with Matisse, Whittemore claimed that he may well have been the first to bring one of his paintings across the Atlantic. See Labrusse and Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 54 with note 58. See also Barr, *Matisse*, 105: "[. . .] doubtless the first Matisse to come to New England."

37 Toklas, *What Is Remembered*, 50.

38 *Annual Report of the President of Tufts College 1909–1910* (Tufts College, n.d.), 20. "The absence of Professor Maulsby necessitated a rearrangement of the work in English and Oratory for the second half-year. Mr. H. J. Savage of the English Department in the Engineering School took charge of English 25, and Professor Whittemore supervised the work of Oratory 1."

39 *Museum of Fine Arts, Boston: Thirty-Fifth Annual Report for the Year 1910* (Boston, 1911), 129, 133. Free 'gallery conferences', or informal lectures, by museum staff and "other competent speakers", were introduced at the MFA in 1907 and met with increasing demand. Weekday docent services were likewise introduced in 1907, and expanded to include Sundays in 1908. See *Museum of Fine Arts, Boston: Thirty-Fourth Annual Report for the Year 1909* (Boston, 1910), 16.

40 For a summary of Prichard's life, career, see R. Labrusse, "Prichard, Matthew Stewart (1865–1936)," in *Oxford Dictionary of National Biography*, ed. Henry C. G. Matthew and Brian Harrison, 61 vols. (Oxford, 2004), 45:332–33. On the Battle of the Casts, see Walter M. Whitehill, *Museum of Fine Arts Boston. A Centennial History* (Cambridge, Mass., 1970), 1:45. See also, idem, "Some Correspondence of Matthew Stewart Prichard and Isabella Stewart

Stewart Gardner, Prichard (Fig. 3) had settled in Paris in late 1908, after having spent an extended period of time in Venice, where he became fascinated with the "Pala d'Oro and the Byzantine treasures of the Marcian basilica."⁴¹ Whittemore arrived in Paris on the very day Prichard was diagnosed with scarlet fever and tended to his friend in the hospital.⁴² Later that summer, Whittemore went to Munich—perhaps together with his friend Prichard—to visit the great international exhibition of Islamic art.⁴³

Prichard is likely to have played a formative role in drawing Whittemore's attention to Byzantine art during this period. Once Prichard had discovered his passion for Byzantine art in Venice and Ravenna in 1907, he continued to study the art of Byzantium in Paris, where he enrolled at the Sorbonne in October 1909 "to listen to some lectures on its history."⁴⁴ This must also have been the time when Prichard, Whittemore, and others in their circle became frequent visitors at Gertrude Stein's salon at 27, rue de Fleurus.⁴⁵ Prichard himself had first met Matisse through Gertrude's brother Michael and his wife Sarah in early 1909, an encounter that led to further meetings and joint visits to the Louvre and art dealers during the following years.⁴⁶ He met Matisse again in Munich in early October 1910,

Gardner," *Fenway Court 1974* (Boston, 1975): 14–29; Kathryn McClintock, "The Earliest Public Collections and the Role of Reproductions (Boston)," in *Medieval Art in America*, 55–60.

41 Prichard to Gardner, letter dated September 29, 1907. ISGM.

42 Prichard to Gardner, letter dated June 15, 1910. ISGM.

43 *Ausstellung München 1910: Ausstellung von Meisterwerken muhammedanischer Kunst: Musikfeste; Muster-Ausstellung von Musik-Instrumenten; amtlicher Katalog; mit Grundriss-Plan und Lage-Plan*, ed. Georg Fuchs, exh. cat., Ausstellungspark (München, 1910); *Die Ausstellung von Meisterwerken muhammedanischer Kunst in München 1910*, ed. Friedrich P. Sarre and Fredrik R. Martin, exh. cat., Ausstellungspark, 3 vol. (Munich, 1912). Whittemore's annotated copy of the 1910 catalogue contains a comment in which he observes that a garment was made in "Matisse's manner." See Labrusse and Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 54 note 57. Matisse himself visited the exhibition shortly before it closed in October. See *ibid.*; Barr, *Matisse*, 109; Purrmann, "Über Henri Matisse," 190.

44 Prichard to Gardner, letter quoted in Whitehill, "Some Correspondence," 18. On Prichard and his circle of friends, who shared an interest in both Byzantine and Modern art, see Labrusse and Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," esp. 46–56, and the insightful recent discussion in Nelson, *Hagia Sophia*, 158–164.

45 A record of this is preserved in Stein, *Autobiography*, 150–151: "This was about the time too that Prichard of the Museum of Fine Arts, Boston and later of the Kensington Museum began coming. Prichard brought a great many young Oxford men. They were very nice in the room, and they thought Picasso wonderful. They felt and indeed in a way it was true that he had a halo. With these Oxford men came Thomas Whittemore of Tufts College. He was fresh and engaging and later to Gertrude Stein's great delight he one day said, all blue is precious." This passage probably led to the assumption that Whittemore had studied in Oxford. See MacDonald, "Whittemore, Thomas," in *Dictionary of American Biography*, Supplement 4:890–891; Giles Constable, "Dumbarton Oaks and Byzantine Field Work," *DOP* 37 (1983): 171–176, esp. 171.

46 See *Matisse: La révélation m'est venue de l'Orient*, ed. Claude Duthuit, Albert Kosenevich et al., exh. cat., Musei Capitolini (Rome, 1997), 355.

when he visited the Islamic show shortly before it closed.⁴⁷

Apart from his trip to Munich, Whittemore's whereabouts during the summer of 1910 cannot be further traced. By the beginning of the fall semester, he was back in Boston, teaching and volunteering at the Museum of Fine Arts.⁴⁸ However, his teaching at Tufts was cut short by an appointment to represent the American branch of the British Egyptian Archaeological Fund in its excavation campaign at Abydos.⁴⁹ As noted in the *American Antiquarian and Oriental Journal*, it was for the first time in twenty-five years that an American was joining the staff of the Archaeological Exploration Fund.⁵⁰ Having taught and lectured on Egyptian art at Tufts, Columbia, and the Museum of Fine Arts in Boston, Whittemore now had an opportunity to experience Egypt first-hand as an archaeologist.

For the next four years, from 1911 through 1915, Whittemore spent the winter months excavating as a member of the Egypt Exploration Fund, first at Abydos and then at Sawâma and Balabish.⁵¹ The summer months, however, offered him an opportunity to travel across Europe and to spend extended periods of time with his friends in Paris, London, Oxford, and elsewhere. Perhaps it was during this time that he first met the British artist Ambrose McEvoy, who later sketched his portrait (fig. 4).⁵² Whittemore's exact whereabouts at any given time during these years are, once again, difficult ascertain, as snippets of information are contained in various correspondences. For 1911, a letter of Matthew Prichard to

47 Prichard met Matisse in Munich in early October as one of his notebooks in the Isabella Stewart Gardner Museum reveals. See *ibid.*, 358 with 361 note 4.

48 *Museum of Fine Arts: Thirty-Fifth Annual Report*, 129.

49 In the early days of 1911, T. W. Hamilton, the president of Tufts College pressed Whittemore, to confirm his acceptance of the appointment as preparations had to be made to replace him in the spring. Hamilton to Whittemore, letter dated January 4, 1911. Paris, Collège de France, Bibliothèque byzantine (henceforth BB). See Nelson, *Hagia Sophia*, 164.

50 Charles H. S. Davis, "Archaeological Notes," *The American Antiquarian and Oriental Journal* 33.1 (1911): 41–53, here 45: "The winter camp at Abydos is now open and Prof. E. Naville superintends the expedition under the auspices of the Egypt Exploration Fund, assisted by T. Eric Peet and J. A. Dixon. For the first time in twenty-five years, an American is to join the staff of explorers working for the Exploration fund. Professor Thomas Whittemore of Tufts College, representing the American branch of the Fund, will take up his residence at Abydos."

51 Whittemore joined the excavation team late in the second season of work on the cemeteries of Abydos. See T. Eric Peet, ed., *The Cemeteries of Abydos*, Part 2. 1911–1912 (London, 1914), ix; T. Eric Peet and William L. S. Loat, eds., *The Cemeteries of Abydos*, Part 3. 1912–1913 (London, 1913); Gerald A. Wainwright, ed., *Balabish (= Thirty-seventh Memoir of the Egypt Exploration Society)* (London, 1920), v–vi. Whittemore's archaeological work also resulted in two independent scholarly articles and one newspaper report: Thomas Whittemore, "The Sawâma Cemeteries," *The Journal of Egyptian Archaeology* 1 (1914): 248–249; idem, "The Ibis Cemetery at Abydos: 1914," *The Journal of Egyptian Archaeology* 1 (1914): 247–248; idem, "A Great Discovery at Abydos, Upper Egypt," *New York Sun*, Aug. 2, 1914.

52 For a summary of the life and career of Ambrose McEvoy with further references to his works, see Martin Hardie and Robin Gibson, "Ambrose McEvoy," in *Oxford Dictionary of National Biography*, 35:352–353.

Isabella Stewart Gardner relates that Whittemore was in London in July.⁵³ Shortly afterwards, he was "motoring in North Italy," then spent a month with friends in Rome and Malta.⁵⁴ On August 25, he was back in France, writing Isabella Stewart Gardner from Provins, near Paris, shortly before leaving for Egypt.⁵⁵

Little is known about Whittemore's activities during the following two years. A document preserved in Columbia University's Bakhmeteff Archive indicates that he traveled to Bulgaria in 1912 to further his archaeological studies.⁵⁶ By the end of 1912, Whittemore was back in Egypt excavating at Abydos. In March 1913, he relates news about the progress of the excavations at Abydos and the political climate in the eastern Mediterranean to Isabella Stewart Gardner.⁵⁷ His fears about the possible destruction of Hagia Sophia by the Ottomans during this year foreshadow his later concerns about the preservation of the monument's Byzantine mosaics and his advocacy for the production of large-scale copies to preserve and safeguard them for future generations.⁵⁸

It was probably Whittemore's archaeological excursion into Bulgaria in 1912 that prompted his decision to revisit Russia in 1913, five years after his first visit in 1908, but no further information about this trip survives.⁵⁹ On December 16, 1913, work at Abydos commenced near the temple of Seti and soon prompted interesting results, which Whittemore later shared with the American subscribers of the Egypt Exploration Fund.⁶⁰ By early

53 Prichard to Gardner, letter dated 1911. ISGM. Quoted in Labrusse and Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 49.

54 Whittemore to Gardner, letter dated December 22, 1911. ISGM. See Nelson, *Hagia Sophia*, 164–165, who cites this passage, and Walter M. Whitehill, *Analecta Biographica: A Handful of New England Portraits* (Brattleboro, Vt., 1969), 100–125, for further information on the Crowninshields.

55 Whittemore to Gardner, letter dated August 25, 1911. ISGM. This letter also confirms Whittemore's correspondence with Okakura. See Labrusse and Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 47 note 22.

56 *Relatia of My Journey in Russia: November-December 1915 and January & February 1916*, 1. New York, Columbia University, Rare Book and Manuscript Library, Bakhmeteff Archive, Committee for the Education of Russian Youth in Exile (henceforth BAR/CERYE), Box 99, Writings – Relatia of My Journey in Russia: "In 1912 my archaeological studies took me to Bulgaria, where after the Balkan Wars I worked to some extent with the Bulgarian refugees. There I became interested in the various phases of the Slavic question, and especially in Russia." See also Labrusse and Podzemskaia, "Naisance d'une vocation," 62.

57 Whittemore to Gardner, letter dated March 8, 1913. ISGM. See Nelson, *Hagia Sophia*, 165 with note 73, and Whittemore to Mildred W. Bliss, undated letter. DO/BPFA: "The most notable mosaic paintings of a thousand years of Christendom in the Domed Basilica of Aya Sofia in Istanbul are, as you know, at present entrusted to our care. These paintings like all forms of decoration we call Byzantine are a compulsorily organic part of the building. Unlike easel paintings or objects in museums they cannot be removed to places of safety. Rather like the mosaics in the choir of Saint Paul's in London they are unprotected in the path of war."

58 *Relatia*, p. 1.

59 Dr. Eliot's Speech, page 2. BAR/CERYE, Box 99, Biographical Material.

60 Whittemore, "Great Discovery," 2.

May 1914, Whittemore was back in Paris for a few days, intending to go on to Bulgaria on an archaeological journey.⁶¹ It is possible, however, that these plans did not materialize due to the outbreak of the First World War. This at least is suggested by a later statement of Whittemore himself, who stressed that he was in active medical service during the entire war, “the first five months . . . in Northern France.”⁶²

Whittemore’s passport entries from 1914 onward paint a vivid picture of the extent of his travels during the following years. Leaving London in late October 1914, Whittemore went back to France via Folkestone and Calais in early November. What he saw upon his arrival in France had a profound impact on Whittemore. A later report by one of Whittemore’s associates recalls: “Hundreds of wounded soldiers [were lying] on the quays of Calais, waiting for transportation to England. They were hungry and cold; nothing was being done for them. He brought tea and biscuits and induced the people to bring hot water and help him to feed these men. . . . Going farther into France, he found ‘acres of wounded’ undergoing operations without anaesthetics.”⁶³ From France Whittemore went on to Germany in early January 1915, where he tried to visit his friend Prichard, who had been arrested in Germany at the outbreak of the war due to his English citizenship and held in a camp at Ruhleben near Berlin.⁶⁴ After two failed attempts to see Prichard at Ruhleben, Whittemore traveled on to Thessalonike in April and sailed to Port Said, where he arrived on June 3.⁶⁵ By late August he was in Constantinople.

Moving on to Sofia in September, he went back and forth to Bucharest in October until permission was granted for him to enter Russia. In St. Petersburg, then called Petrograd, he joined the Grand Duchess Tatiana’s war relief efforts and, from November 1915 to mid-February 1916, traveled through Russia, visiting a plethora of cities, among them Moscow, Nijni Novgorod, Pskov, Kursk, Samara, and Orenburg. Whittemore was granted permission to leave Russia on February 22, 1916 and continued his journey

61 Prichard to Georges Duthuit, letter dated May 14, 1914, Paris, Archive Matisse (henceforth AM): “He has just left a yacht and gives a few days to Paris before travelling on an archaeological journey in Bulgaria with a great savant.” See also the more extensive quote in Labrusse and Podzemskaia, “Naissance d’une vocation,” 49–50.

62 *Relatia*, p. 1.

63 Manuscript entitled *Facts to be used wholly or in part in introducing Mr. Whittemore*. BAR/CERYE, Box 99, Biographical Material.

64 Whittemore to Gardner, letter dated February 16, 1915. ISGM. On Whittemore’s failed attempts to visit Prichard in Berlin, see Nelson, *Hagia Sophia*, 164. Whittemore had probably heard about Prichard’s arrest and whereabouts through Isabella Stewart Gardner, who had received a letter from him through diplomatic channels in Berlin the previous November. In it, Prichard asked Gardner to “please tell my friends of me.” Quoted in Whitehill, “Correspondence,” 23. For the network of friends that later supported Whittemore’s relief work and Byzantine projects, see Nelson, *Hagia Sophia*, 164–186; idem, “Private Passions,” 39–55.

65 The reasons for his return to Egypt at this time are unclear.

via Ungheny and Zhmercenka to Bergen in Norway and back to the United States via England.

By the time Whittemore returned to New England, the Boston office of the Egypt Exploration Fund had already informed him that archaeological fieldwork in Egypt for the season was suspended due to a lack of subscriptions.⁶⁶ Funds, as Whittemore knew only too well, were needed elsewhere. Already soon after his return to the United States, Whittemore seems to have taken steps to form the American Committee of Relief for Russian Refugees with offices in several cities.⁶⁷ By early June 1916, Whittemore had settled at 471 Park Avenue in New York and was himself firmly engaged in the raising of funds, awareness, and equipment to relieve the suffering and dire hygienic conditions in Russia. In an interview published in the *New York Times* on June 10, 1916, he gave a vivid account of his recent experiences in Russia and emphasized the need for financial help and material support.

Russia is rich, and sometimes it is said that she is so rich that she needs no alien help. Silent resignation is characteristic of Russian sacrifice, and if we have not heard the cry of Russia as we have heard the cry of France and Belgium and the other warring nations it is not because the need is not great. The problems of the summer will have to be met. Adequate bathing facilities are needed before the Winter or that terrible Russian scourge, typhus, will strike once more. [. . .] Thousands have died because of this lack of equipment and the hygienic conditions naturally attendant on getting these people off the roadsides and into their Winter quarters.⁶⁸

In light of the humanitarian tragedy he had witnessed in Russia, Thomas Whittemore, the English professor turned archaeologist, had become a relief worker and fundraiser, thus opening a new chapter in his life that has already been explored elsewhere.⁶⁹ The creation of the Byzantine Institute of America in 1930 and the restoration projects that Thomas Whittemore was able to carry out in Istanbul during the 1930s and ’40s, are yet another chapter that can only be understood as a result of Whittemore’s personal and intellectual formation in the academic, literary, and

66 Egypt Exploration Fund to Whittemore, letter dated February 2, 1916. DO/BPFA. See Nelson, *Hagia Sophia*, 165 with note 74.

67 While most extant documents date the founding of this committee to 1916, an anonymous report written in Constantinople in 1920 and signed ‘A Russian,’ relates that the committee “was started in Boston in 1915, when the army of the Grand Duke Nicholas was forced to retire from the Carpathians, and at first was attached to the committee of the Grand Duchess Tatiana at Petrograd.” BAR/CERYE, Box 99, Biographical Material. Since Whittemore was still traveling in Russia at the time, cannot be easily explained.

68 “Russians in Want, but Won’t Ask Aid,” *New York Times*, June 10, 1916.

69 Labrusse and Podzemskaia, “Naissance d’une vocation,” 43–69.

artistic circles of upper-class Boston during the late 19th and early 20th century.⁷⁰ If this sketch of Whittemore's early life and career stops short of a full investigation of his life style and personal relationships it is primarily out of respect for Whittemore's own "over-developed sense of privacy," which, as much as his hat and scarf in later years, remains a hallmark of his elusive personality.

70 For a closer look at Boston's underground culture, see Douglass Shand-Tucci, *The Art of Scandal: The Life and Times of Isabella Stewart Gardner* (New York, 1997); idem, *The Crimson Letter* (New York, 2003); idem, *Ralph Adams Cram: An Architect's Four Quests: Medieval, Modernist, American, Ecumenical* (Amherst and Boston, 2005); with multiple references to Whittemore and his circle of friends.

I wish to thank Charles Dibble for reading and editing this article.